

Melankólia

*A kicsiny élet mégis szép nagyon,
És akad néha egy kis jó napom.
Egy szivar, melynek szőke füstje föl száll
Az őszi égbe, mint a bús ökörnnyál.*

*Egy csésze tea, melynek mámorában
Úgy nézek szét az álmos kis szobában,
Mint a nagy császár a kis szigeten,
Őszi rózsával árvult szívemen.*

*Egy szép levél, melyet a távol élet
Ideküld vígan. Benne egy idézet.
(Ezerkilencszáznyolc! Oly ifjú voltam
S Annának új rímekben udvaroltam!)*

*Egy régi arckép. Rajta szép ajánlás
Egy színésznőtől. Meddő éjszakázás
És vágy és bánat könnye, csókja rajta.
Becézgetem, mint bús babát a dajka.*

Vasárnapi Újság, 1912. szept. 29.

PETROVÁ CZ ISTVÁN ELBESZÉLÉSEI

Tavasz akar lenni

Bakó Jóska húsvét reggelén ünneplő feketébe öltözött, lajbija zsebébe dugta a locsolóüveget, s csak a kiskaputól véve búcsút, kilépett az utcára. Anyja sokáig nézett utána a tornácról, a faragott oszlopnak támaszkodva. Az öröm picit, halvány fényei csillantak meg a sovány, vékonyka asszony szemében... Talán még nincs komolyabb baja ennek a gyerekeknek. Pedig már azt hitte, búskomorra, emberkerülővé lesz. Olyan mogorva, szótalan. Olykor hiába is beszél hozzá, nem hallja, mintha valami nagy dolgon töprengene, gondterhelt, fáradt az arca. Az agya borult volna el?... Nem, ez mégse lehet. Mert különben csendes, rendes fiú, minden munkát elvégez a ház körül. Csak a társaságot kerüli. Pedig az kellene neki, társaság, melegség, vidámság. Hiszen gyerekek még. A télen múlt tizenhat éves. A vele egykorúak ma is párosával, hármával járnak az ismerősöket, locsolnak. Jóska meg... De lám, csak elindult ő is... — És Bakóné összébhúzza magán rojtos nagykendőjét, betámolyog a szobába, s leül betegágya szélére.

Jóska már a falu szélén ballag, kicsit meggörnyedve, behúzott nyakkal. Vigyázva kerülgeti a tócsákat, feszesen megy, apró léptekkel. A csizmanadrágja sem engedi, hogy nagyobbakat lépjen. Szűk már. Régen is volt rajta, apja temetésére vette fel utoljára, december közepén, akkor még jó volt. Azóta nem volt ideje ünneplőbe öltözni.

Apja halálával az ő vállára neheztedek a család gondjai, bajai. Majdnem összerogyott alattuk. Néhány nappal a temetés után megdőglött az egyetlen

ló, a Szürke is. Maradt egy sovány tehén, az anyakoca nyolc malaccal, és a hat hold föld. Na meg a család. A beteg anyja, s négy, nála fiatalabb testvére. Kisgyerekek még mind iskolások. Inkább hátramoszditanak, mintsem segítenének. Jóska nem tudta, mihez kezdjen, mit csináljon. Egy darabig még van enni való, addig jó, de újig aligha bírja ki. S egyáltalán lesz-e új? Mert a földet fel kellene szántani, be kellene vetni, de mivel? — Töprengett, gondolkozott éjszakákon át, de határozni, cselekedni képtelen volt.

Apja halálos ágyán ráhagyta a hat hold földet, meg a családról való gondoskodást, de nem hagyta rá okos, energikus természetét, amellyel a legnehezebb körülmények között is feltalálta magát és önállóan tudott dönteni. Az öreg Bakó nem is nevelte fiát önállóságra. S Jóska megszokta, hogy mindenben az apja akaratát teljesítse. Nem volt soha egyetlen eredeti gondolata sem. Azaz, egyszer mégis volt. Nyolcadikos korában elvitték az osztályukat a szomszéd falu gépállomására, ahol sorra mutogatták a gyerekeknek a cséplőgépeket, kombájnokat, traktorokat. S ott Jóska nagyon megszeretett egy muzsikálva dohogó, hatalmas cséplőgépet. Nyáron is mindig ott ólalkodott a szérún, a gépek körül, amikor csak tehetett. S ősszel otthon előállt szándékával: elmegy iskolára, gépész akar lenni. Hanem az apja gorombasága azonnal csontfagyasztotta szívében az önállóság első csíráját.

— Nem mégyszehova, itthon maradsz, a fenekeden! Itthagynád a földet, a biztos kenyeret, s éhenkórász napszámos lennél? Maradsz parasztnak, de a magad ura leszel!

Jóska nem mert ellenkezni. Ismerte az apját. Tudta, hogy hajlíthatatlan, nyakas ember, nem tűr ellenvetést. Az öreg Bakó valósággal zsarnoka volt a családnak, akaratos és nyers, feleségét is sokszor bántotta. De törődött is a családjával, dolgozott érte, mint egy állat. Minden évben ragasztott valamicskét vagy a földhöz, vagy a házhoz. Mindene volt a föld. Szerette, jobban ragaszkodott hozzá, mint az életéhez. S nagy ellensége volt a szövetkezetnek.

— Senki földje, — mondogatta az övével szomszédos nagy szövetkezeti táblára. — A földet szeretni kell, — hajtogatta, — dajkálni, simogatni. Hogy szeressen az ember ilyen sokat? S hogy szeresse a másét? Csak a magáét szereti az ember...

Meg is hagyta Jóskának, hogy szeresse a földet, s apai átokkal fenyegette, ha elherdálná.

Azóta nincs nyugalma Jóskának. Nem, nem akarja ő elherdálni a földet, de mit csináljon vele, mivel művelje meg? Gondolta már, hogy el kellene mennie a sógorokhoz, beszélni velük. De csak húzta, halasztgatta ezt az utat. Hanem most a beköszöntött szép idő megsürgette. Szántani kell hamarosan, s addig el kell intézni a föld dolgát. S a húsvét alkalmas is az ilyesmire. Van minden rokonnak nagylánya, meglocsolja őket, s a sógorokkal pedig megbeszéli, mi legyen a földdel?

Legközelebb Nagy sógorék laknak, itt egészen a falu szélén. Szép nagy házuk van, a kövesút mellett. Jóska befordul a kiskapun, megsimogatja a barátságosan csaholó, ugrándozó kiskutyát, s bekopog a konyhaajtón.

— Pucold le a csizmádat, Jóska, behozzátok a sarat! — fogadja telt, nehézkes, negyven év körüli nagynénje, nem valami barátságosan. Aztán beszél a szobába:

— Manci, Erzsike, gyertek ki, Jóska jött.

A lányok kijönnek, immel-ámmal beszélgetnek valami semmiségről, s máris mennek vissza a szobába. A fiú az üvegajtón keresztül néhány magakorabeli legényt ismer fel. — Úgy látszik, kedvesebb vendégek, mint én, — nyeli le a keserőséget.

— Na, egyél valamit, tudom, éhes vagy, — tolja elébe nagynénje a sonkavégeket egy tányéron. — Anyád hogy van?

— Beteges.

— Beteges. Mondtam én neki mindig... A nagynéni sápítózik kicsit, feláll, s nehézkesen betotyog a szobába.

Jóska ül az asztalnál, ránéz az elébetolt tányérra, s undorodva fordítja el a fejét. Bentről kacagás, viháncolás hallik. A fiú megismeri Balogh Karcsi hangját, ő évődik a lányokkal. Hallgatja merev, közönyös arccal, mozdulatlanul. Csak akkor áll fel, amikor a nagynéni újból kijön.

— Már még?

— Még a sógorral akarok beszélni... Hozzá jöttem volna tulajdonképpen.

— Gondolhattam, hogy akarsz valamit. Csak akkor jössz ki... Mi kell már megint? — pislog ijedten az asszony. — Na menj, a kertben megtalálod, a ház megett.

Nagy sógor kopott, rongyos nadrágban, felesége elnyűtt, bő pulóverében ássa a kertet. Sovány, töpörödött öregember. Feltekint a fiúra, de nem szól, várja, hogy az kezdje. Jóska nézi a madárijesztőre hasonlító rokont, s csak jó sokára szánja el magát:

— Csinálja, sógor?

— Csinálom. Tudod, mindig kell valamit csinálni.

Megint hosszú hallgatás következik, a fiú elébb a jobblábra nehezedik, utána a balra, majd a csizmája orrával bökődve a puha földet, megszólal:

— A föld dolgában jöttem volna, Pali bátyám. Tudja, a ló megdöglött. Szántani kellene.

— Ledolgoznád?

Le. Vetéskor. Meg kapáláskor, aratáskor... De vetni is kéne, megcsinálni minden munkát, amihez iga kell.

A sógor abbahagyja az ásást, megköpi tenyerét, s csak úgy, az égen úszó szelíd bárányszerű felhőkre nézve mondja:

— Négy napi kapálás egy napi igáért. Aratáskor csak három nap... Mert tudod, nekem is sok a dolgom. S csak nem bírod még úgy, mint a felnőttek. S anyád se bírja, ha ő jönne helyetted. De nektek megcsinálom.

Jóska számol magában, nehezen, lassan, s abba is hagyja. — Sok, — állapítja meg gondolatban. Nézi még egy darabig a sógort, azután elköszön:

— Isten áldja, Pali bátyám. Majd meggondolom. — S már megy is. Nagy Pál utána kiáltja:

— Üzenj majd, ha kellek. Küldd el az öcséd...

Jóska ezt már nem hallja. Gondolatokba merülve lép ki a kapun. — Négy napszám egy napi igáért, az nagyon sok. Mert szántani kell, vetni, boronálni, ekekapálni, hordani... Sok... S észre se veszi, hogy letér a kövesútról, s megy a keskeny, még feltöretlen gyalogúton a földjük felé.

A föld kisebb emelkedésen fekszik, a Cséresznyés dülő végében, a szövetkezeti táblák lábánál. Víz nem áll rajta. A két hold búza elég szép. Hanem a többivel mi lesz?

Bejárja a hosszú elnyúló, keskenyedő táblát, közben megáll, lehajol, felvesz egy rögöt, elmorzsolja; — vagy csak a csizmája orrával piszkálja meg a földkupacokat. Még lágy a föld, de ha tovább tart a szép idő, nemsokára szántani lehet.

Az áprilisi nap mind magasabbra kapaszkodik az ég könnyű-kék kupoláján. Jóska leveszi kalapját, s kigombolja nagykabátját. Mégegyszer körüljárja a búzavetést, s megáll a föld végében. Töpreng. Merre induljon? A többi rokon a kövesút mellett lakik. De hát a kövesútról már jól letért. Visszaforduljon? Úgyse tudnak okosabbat mondani, s olcsóbbért se vállalnák, mint Nagy sógor... S miért ne nézne be keresztapjáékhoz? Horváth Julcsát úgyis éve már, hogy nem látta. Az öreg Bakó haragban volt Juliska apjával, mert az bevitte a földjét a közösbe. S a fiú hiába is vágyott olykor Juliska után, az apai parancsnak, hogy: »oda pedig többé be nem teheted a lábod«, nem mert ellenállni. Hanem most mégis elindul a dülőúton. A szövetkezet központja, ahol Horváthék is laknak, jó messze van még. Jóska meggyorsítja a lépteit. Men-nél közelebb ér a jegenyés tanyacsoporthoz, annál izgatottabb lesz. Az apai parancs megszegése valami titkos, nyugtalan boldogsággal tölti el a szívét. Arca kipirul a sietéstől, hajába turkál a szél... Olyan jó így, a széllel szembe menni!

A kapunál azonban megtorpan. Most merre induljon? Vajon ott hátul laknak még Horváthék, az alacsony nádasházban? Nem költöztek át a tágasabb kőházba, mióta Horváth a szövetkezet elnöke?... Csak elindul az udvaron keresztül, a nádasház felé. S ahogy a fészkerhez ér, két új cséplőgépet lát a színben. Lábai gyökeret vernek, széjjelnéz az udvarban, s lassan, lopakodva a gépekhez megy. Jó félméterre tőlük megáll, s bámul fel rájuk, tátott szájjal, mintha valami csodát látna.

Hanem ekkorra már kivágódik a konyhaajtó, s Juliska ugrik ki a pitvarra:

— Jóska! Józsi! Édesapám eljött Józsi! — és szalad a fiú felé. Talán a nyakába is ugrana, ha az nem állna olyan megszeppenve, büntudattal a cséplőgép mellett.

— Megnőttél, Juliska; — mondja nagysokára a fiú halkán, s végignézi a lányt. A kis, vékony, keskenyarcú játszótársból formás, szép, kicsit dundi nagylány lett, mióta nem látta. Jóska nem meri még a kezét se megfogni, hátha... Hátha a szíve is megváltozott?

De már jön ki Horváth is, s örömmel nyújtja a kezét:

— Kerülj beljebb, fiam!

S bent is csak ő szólal meg:

— Hanem tudsz-e húsvéti verset? Mert azt nekem kell elmondanod, én neveltem Juliskát, engem illet a vers! — és nevet, szélesen, jókedvűen.

— Nem, verset nem tudok, — mondja a fiú, de azért megöntözi Horváth kopaszodó fejét is.

Juliska nem tud hova lenni a boldogságtól. Pironkodva vallja, hogy hímestojást nem csinált, de... de főz olyan húslevest ebédre!... S már szalad is ki a konyhába.

— Megemberesedtél, fiam! — Horváth nagy gyönyörűséggel méregeti keresztfiát, közelről, aztán pár lépést hátrál, s az ablakpárkányról felveszi szemüvegét.

— Olvasok, tanulgatok. Öreg fejjel kell elkezdenem. Nem tanultak az én időmben olyasmit, amit most tudnom kell... Hát belőled mi lesz, Jóska. Maradsz otthon? Az ám, mi lesz a földdel?

Jóska ráemeli nagy, meleg szemét a keresztapjára, s csendesesen, őszintén mondja:

— Azt már én nem tudom.

Horváth nézi, nézi a fiú komoly, bánatos arcát, ázután feláll, s a vállára teszi a kezét.

— Nem gondolkoztál még rajta? Most már neked kell törődnöd a családdal.

— Gondolkoztam én, dehát... Jóska tűnődve keres egy pontot a padlón, amibe tekintetével belekapaszkozhatna, de aztán csak felemeli a fejét, a konyhaajtóra néz, amin Juliska kiment az előbb, s úgy mondja:

— Voltam Nagy sógornál. Négy napszámot kér egy napi igaért. Menjek máshoz? Sokkal kevesebbet más se kérne. Ezt meg én egyedül nem birom.

— Mondanám, hogy gyere közénk...

— Apám megtiltotta.

— Azt is megtiltotta, hogy átlépd a házam küszöbét.

— Az más.

— Az se más. Az is olyan... bolondság, akarja mondani, de még idejében elharapja a mondat végét.

Jóska hallgat. Kényelmetlenül feszeng a széken, látszik, hogy mondani akar valamit. Végül csak kiböki:

— Minek lépjek én be? Hogy egész életemben a földnél maradjak? Nem kell nekem a föld. Mást akartam én.

— Mit akartál?

— Gépész akartam lenni, — mondja a fiú csendesesen, s nagyot sóhajt.

— S miért ne lehetnél?

— Mert el kell tartanom a családot... Nem hagyhatom én ott a kapát már többé soha.

— Gyerek, gyerek, — csóválja a fejét Horváth, s fel s alá járkálva a szobában, folytatja: — Ebben az évben még itt dolgoznál, nálunk. Meg anyád is, ha bírja. Az öcskösök is összeszednének néhány munkaegységet. Anyádnak valami belső munkát is találnánk. Télen meg segítenénk, amíg te iskolában vagy. Van elég bajunk, de ezt az egyet már csak megtennénk. Majd kitalálunk valami módot mindenre.

— Csakhogy... Azért én mégse akarok... innen elmenni, mindent itthagyni.

— Visszajössz majd, ha elvégzed az iskolát.

— Ide? — mered hitetlenül a fiú Horváthra.

— Ide hát, a szövetkezetbe.

— Ide jöhetnék vissza?... A szövetkezetnek is van cséplője? Ez a kettő az övé?

— Az övé is. A gépállomása, de mindig nálunk van. Hogy is mondjam neked... Hozzánk tartozik. S te is hozzánk tartoznál.

Ez már sok Jóskának egyszerre. Nekitüzesedik, a kérdések özönével árasztja el keresztapját, hogy mit dolgozna itt, hogyan, hol van az a gépész-

iskola, — de a válaszokra már nem figyel. Elmereng, gondolatai szétfutnak, elkalandoznak, hiába is próbálja őket összeterelni. Ábrándozva, önfeledten ül a széken.

Közben Juliska elkészül az ebéddel, terít. Jóska közömbösen kanalazza a finom húslevest. A lánynak a torkát fojtogatja a sírás. Hiába szól a fiúhoz, az csak bólint, egy igennel vagy nemmel válaszol. S ebéd után szótlánul feláll, készülődik.

— Beszéld meg otthon anyáddal, s ha úgy gondolod... — búcsúzik tőle Horváth. Hangjában bizonytalanság remeg. Feltolja szemüvegét a homlokára, úgy néz a távozó fiú után, nagyokat hümmögve, fejét csóválva.

— Csak az apám ne tiltotta volna meg... — A fiú újból elkomorodik, szomorúan keresi meg tekintetével a cséplőgépet, s lehorgasztja a fejét. Kint jár már az úton, amikor Juliska kiáltását hallja:

— Jóska, várj meg, elkísérlek!

— Megáll, bevarja a futástól lihegő, kipirult lányt... A keskeny úton szorosán egymás mellett mennek. Juliska ugyancsak szaporázza lépteit, hogy le ne maradjon. Nem szól, ösztönösen megsejti, hogy a fiú valami nagyon komoly dolgon gondolkozik, s tudja, hogy ilyenkor hallgatni kell. Lihegését is visszatartja, csak lányos, feszes kis keble hullámozik a sietéstől. A fiú karjával érzi a lány testének lüktetését, hirtelen forróság önti el, csizmája mintha ólomná válna. Agyába éles fájdalom hasít, valami egyszerre szétvágja kúsza, homályos gondolatainak kibogozhatatlan csomóját, a kiszabadult gondolatfoszlányok örült örvénylése majd szétveti a fejét. Nem tudná megmondani, mit akar, nem is akar semmit, csak... Csak rádöbben, hogy nem jó úgy, ahogy eddig volt. Valahogy másképpen kell élni... Közelebb, egészen közel a Cseresznyés dűlőhöz. Annyi szál vonzza, köti ide... Az apja is megérthetné ezt, talán meg is értené, ha élne. S ha nem értené meg?... Mit tegyen, lázadjon fel az apai parancs ellen? Az apja azt is ráhagyta, hogy tartsa el a családot. De hogy? Maga szántsón, maga húzza az ekét? Nem, az apja nem szólhat bele többé az életébe... De az anyja megérti-e ezt? Hogyan mondja el neki? Szegény biztosan sírni fog, mindig sír... S Jóska gondolatai újból elnehezülnek, súlyos, sötét felleggé tömörülnek, s elborítják az agyát. Megy tovább a gyalogúton, földre szegezett szemmel, bámulja a puha, alaktalan rögöket. Mintha csak keresne valamit, valami vigasztalót. S egy útszéli fatónkőn pettyes kis bogarat lát meg.

— Katicabogár! — buggyan ki a száján. — Ilyen korán! Megunta már a telet, napfényt akar, tavaszt, meleget. Milyen merész, nem fél...

A súlyos, vak felleg lassan lefoszlik agyáról. Könnyű lesz. Lehajol, kinyújtja újjait, a kis bogár felé. S a lány kezének simogatását érzi. Juliskáét, aki ott kuporog már a bogár felett.

Az útmenti árokban játékos csobogással folyik a víz, olvad az utolsó darabka jég is. Apró rügyek ülnek ki a fák ágaira. Gyengéd, ölelő napsugár melegengeti a földet, bokrokat, s az emberek szívét.

Tavasza akar lenni.